

XOÁN ROA DÁVILA (1552-1630): UN PRIOR DE CAAVEIRO NO SÉCULO DE OURO ESPAÑOL

Xesús Andrés López Calvo

1. INTRODUCCIÓN

A nosa achega sobre Roa Dávila é un traballo de compilación máis que de xenuína investigación. Tentamos, como principal obxectivo, facer unha rexesta de textos e datos espallados en diversas edicións, da interesante biografía –e segundo o noso criterio aínda non suficientemente divulgada– dun eclesiástico con sona na historia local eumesa por ter sido Prior da Colexiata de Caaveiro¹.

Con todo, non nos limitaremos a unha descrición diacrónica da traxectoria vital, ou a unha relación do *status quaestionis* dos estudos sobre o persoeiro, senón que presentaremos un cadro no que aparezan os elementos máis importantes e que afectaban máis directamente ao binomio institucións civís e institucións eclesiásticas, individualizadas na bio–bibliografía deste ex xesuíta que amosa facianas de riqueza poliédrica máis universal que localista, e a quen poderíamos cualificar como o representante máis significativo da teoría democrática na España do século XVI.

O Século de Ouro español constitúe un período no que, xunto a intelectuais, artistas e políticos relevantes, tamén despuntaron filósofos e teólogos dos que, salvadas as contextuais diferenzas, as súas ideas ben poderían trasladarse a modernas formas políticas e, polo mesmo, son meritorias de seren coñecidas e analizadas. “A relación poder civil e eclesiástico nesta época segue a ter valor para o historiador, pois da interpretación que se dera sobre o tema entre os detentadores dese poder, dependía a aplicación e resolución práctica de moitos e espiñentos problemas da realidade”².

Decididamente comprometido coa España oficial do seu tempo, Roa Dávila foi un verdadeiro polígrafo. Defendeu vehementemente por medio de longos e sisudos estudos

1. Cf. C. DE CASTRO ÁLVAREZ – J. I. FERNÁNDEZ DE VIEANA – M. T. GONZÁLEZ BALASCH, *El Monasterio de San Juan de Caaveiro*, A Coruña, Deputación Provincial, 1999, 51-57. Tamén: A. CEPEDA FANDIÑO, *As constituicións do cabido de San Xoán de Caaveiro*, en: “Cátetra” (1996) 3, 125-167.

2. Q. ALDEA VAQUEIRO, *Política y religión en los albores de la Edad Moderna*, Madrid, Real Academia de la Historia, 1999, =Clave Historial 22, 110.

todo tipo de temas: as corridas de touros, o dogma da Inmaculada Concepción da Virxe María, a vinda e predicación ata a Península do Apóstolo Santiago.. mais, segundo a nosa opinión, onde a súa traxectoria científica acadou maiores cotas foi na exposición das súas teses democráticas.

2. A PERSOA E A ÉPOCA

Segundo os catálogos que se conservan no arquivo da Casa Xeneralicia da Compañía de Xesús en Roma³, e as informacións que achega o *Diccionario de Historia Eclesiástica de España*⁴, sabemos que Xoán Roa Dávila era natural de Alcalá de Henares (Madrid) e que nacera en 1552. Entre 1566 e 1569 estudou Leis na Universidade de Salamanca. En 1569 ingresa na Compañía de Xesús e en tódalas súas obras, preséntase como Doutor en Teoloxía⁵. Dezaoto anos despois, en 1587, cando ensinaba no colexio xesuíta de Segovia, abandona a Compañía de Xesús. En 1591 é prebendado polo rei Filipe III co beneficio do Priorado de Caaveiro. Censurado polo Tribunal da Inquisición, afas-tado da Corte, acusado de delitos persoais, sometido a proceso e condenado, sae de reclusión en febreiro de 1595. A apelación que fai ao Papa e o carácter polémico das súas obras, obrí-gano a establecer a súa residencia en Roma, onde redacta unha importante obra teolóxica e esexética, finando na Cidade Eterna cara ao ano 1630.

A biografía de Roa Dávila, xa que logo, desenvólvese entre o apoxeo do Imperio e a crise da Guerra dos Trinta Anos; entre o proceso do Renacemento cara ao Barroco e a fráxil monarquía de Filipe IV. Como trazos característicos e paradigmáticos desta época, os historiadores sinalan: a existencia dunha acentuada diversidade entre as rexións de España por mor da falla de boas comunicacións; o exercicio do poder por parte dunha elite (o rei e alta nobreza); a existencia de dous estados (nobreza e clero); a coexistencia de tres relixións (cristiá, hebrea e musulmá); o alto prezo de mantemento do Imperio; a integración social das minorías (xudeus, mouriscos e conversos); a feudalización do agro e o marcado selo italiano do Renacemento español. Eran os tempos onde, fronte ao esforzo do clero e a nobreza por fixar a súas raíces nos estereotipos medievais (misticismo, aceptación da xerarquía e da tradición), a burguesía reivindicaba un racionalismo aberto polo empuxe decisivo do Renacemento⁶.

3. Cf. *Catalogus Societatis Iesu 1576*, citado en: N. BELLOSO, *Poder político y democracia. La filosofía política de Juan Roa Dávila*, en: "Anuario Filosófico" 30 (1997) 689-702. Tamén: G. DÍAZ DÍAZ, *Hombres y documentos de la filosofía española*, Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1998, Vol. VI.

4. L. PEREÑA VICENTE, "Roa Dávila, Juan", en: Q. ALDEA – T. MARÍN – J. VIVES (EDS.), *Diccionario de Historia Eclesiástica de España*, Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas – Instituto Flórez, 1972, Vol. III, 2095-2096.

5. Cf. ID., *La Universidad de Salamanca, forja del pensamiento político español en el siglo XVI*, Salamanca, Universidad 1954, 77 e ss.

6. Cf. Q. ALDEA VAQUERO, *Política y religión...*, O. c., 109-184.

Tamén é a época dunha nova espiritualidade de amplísimo espectro, cos seus temas propios, moitas veces fronteirizos, que navegan entre o ortodoxo, o *alumbrado*⁷, o erasmista e o protestante. De aquí, dimanarán moitas tensións e confusións das que non será alleo Roa Dávila. Por iso, semella conveniente ofrecer un breve elenco dos mesmos, pois desta fervenza de movementos espirituais da época, especialmente os *alumbrados* e o *erasmismo*, e tamén da executoria da Inquisición, acontecerá a redacción do primeiro índice expurgatorio de libros, onde se viron especialmente afectados os dominicos e os xesuítas.

Velaquí unha lista dos principais temas conflitivos desta espiritualidade: A chamada divina á perfección sen distinción de estados nin sexos, concepto que coincide, e seguramente non de xeito casual, coa fundación do exército regular, aberto a todos, non so a nobres e cabaleiros; o rexeite á autoridade dos teólogos, porque non perciben de xeito carismático as cousas de Deus, con isto relaciónase o valor dos actos externos: xaxúns, procesións... de clara ascendencia xudía en España e de planteamento renovado por Erasmo; a maior estima pola sabedoría que pola ciencia, a teoloxía mística máis que a escolástica; o diverso concepto de liberdade, para uns a liberdade consiste na satisfacción de calquera desexo, para outros, a exclusión de toda coacción ou atadura (leis canónicas, cultuais, morais, teoloxía escolástica...). Todos afirman –menos Lutero que repite que o arbitrio humano é escravo– que os servos de Deus han de séren libres; proclamación da lei do amor, amor como expresión do cristianismo novo en reacción ao amor platónico de humanistas e novelas de cabalería; relación entre vida activa e vida contemplativa, pois unha loanza esaxerada da vida contemplativa semellaba o menosprezo da vida activa, o que animaba a controversia de afirmar que os activos non levaban unha vida santa e os contemplativos non eran partidarios dos necesarios traballos na sociedade civil, algo doado atopar nas raíces da espiritualidade da nacente Compañía de Xesús, converténdose nun auténtico campo de fricción⁸.

Non se pode ocultar a relevancia que o factor relixioso tivo sobre o poder na España do Século de Ouro. E se houbo algunha minoría selecta que influíu decisivamente na configuración e no exercicio do poder foi, sen dúbida, a Igrexa católica. Innegable tamén é que, o estilo concreto dos españois, está transido por un campo magnético cuxo factor rexenerador foi o relixioso: a súa concepción total da vida persoal e colectiva, a súa expresión literaria e artística, a súas realizacións políticas, sociais e económicas, a súa actitude fronte a Deus e fronte ao mundo... todo, por acción ou reacción, leva no século XVII, o indeleble selo do relixioso.

7. Tratase dun movemento que pretendía xurdir das mesmas fontes do cristianismo, que repudiaba a relixiosidade externa e adoitaba o purismo dunha espiritualidade interior. Cf. J. BLÁZQUEZ MIGUEL, *La Inquisición*, Madrid, Penthalon Ediciones, 1988, 101-106.

8. Cf. M. ANDRÉS, *La teología española en el siglo XVI*, Madrid, BAC, 1977, Vol. 2, 120-124.

3. UN XESUÍTA NA ESTELA DA ESCOLA UNIVERSITARIA DE SALAMANCA

Todos os estudosos do tema están dacordo: En España, no século XVI, asístese a un notable despregue universitario. Os así chamados *Estudios* aumentan e incrementan a súa matrícula gañando importancia, na Coroa de Castela, os de Valladolid, Alcalá de Henares e Salamanca. Tal auxe universitario explícase porque está ao compás dunha Monarquía en expansión, á que lle cómpre moitos letrados, pero tamén teólogos, dado que é unha Monarquía confesional. Estamos, pois, diante dunha Universidade prioritariamente ao servizo do Estado, aínda que tamén depare médicos, avogados e docentes para a sociedade. Por iso, a Coroa efectuará sobre dela un coidadoso control ideolóxico.

Mais, nos anos que Roa Dávila estuda en Salamanca asistindo ás leccións dos mestres Mancio de Corpus Christi (1510-1576)⁹, Bertomeu de Medina (1528-1580)¹⁰ e Xoán de Guevara (1518-1600)¹¹ (hai autores que suxestionan que foi tamén alumno de Frei Luis de León)¹², este control non puido evitar que se planearan, en seo universitario, os máis candentes problemas derivados do despegue do Imperio, coa súa posta ao día –por exemplo- do tema da guerra xusta ou da licitude de converter en escravo ao indio americano, dando lugar a unha escola doutrinal do Dereito de Xentes, tan admirablemente defendida e iniciada polo relixioso dominico Francisco de Vitoria (1486-1546)¹³. Baseada na orientación antropolóxica e pastoral da teoloxía, preocupada polos problemas dos homes e mulleres da época inmersos na política imperial e na economía conmocionada polos descubrimentos xeográficos, e ao método de retorno ás fontes, a pegada desta *Escola de Salamanca* estendeuse pola Europa meridional e mesmo América¹⁴.

Abandona a Compañía de Xesús en 1587, cando ensinaba Humanidades en Segovia. Cómpre subliñar o lugar e o tempo, o onde e mailo cando, Roa Dávila deixa a Compañía de Xesús. Primeiramente reparemos no lugar: o colexio de Segovia. No tempo ao que nos cinguimos, tratábase dun colexio mediano cunha complexa fundación económica. Erixido en 1559, Segovia supoñía un grande reclamo, por ser capital de próspera activi-

9. Relixioso dominico natural de Becerril de Campos (Palencia), foi discípulo de Francisco de Vitoria e catedrático en Sevilla, Alcalá e Salamanca. Foi tamén mestre de Francisco Suárez. Cf. V. BELTRÁN HEREDIA, *El maestro Mancio de Corpus Christi*, en: “La Ciencia Tomista” (1935) 51, 7-103.

10. Tamén dominico, natural de Medina de Rioseco (Valladolid), Discípulo de Melchor Cano. Cf. I. GONZÁLEZ MENÉNDEZ-REIGADA, *El pseudo probabilismo de Fray Bartolomé de Medina*, en: “La Ciencia Tomista” (1928) 37, 35-57.

11. Relixioso agostiño natural de Toledo. Cf. U. DOMÍNGUEZ, Juan de Guevara. *Revisión crítica de los errores de Durando de San Porciano*, en: “La Ciudad de Dios” (1953) 145-156.

12. Cf. K. REINHARDT - H. SANTIAGO OTERO (EDS.), *Estancia y predicación de Santiago Apóstol España según Juan Roa Dávila*, Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas-Centro de Estudios Históricos, Madrid, 1996 =Medievalia et Humanística 6, 27. Tamén: V. ARMESTO, *Galicja feudal*, =Biblioteca Gallega, A Coruña, La Voz de Galicia, 1994, 79.

13. Ademais do xa citado de L. Pereña, cf. L. E. RODRÍGUEZ-SAN PEDRO BEZARES, *La Universidad salmantina del Barroco (1598-1625)*, Salamanca, Ediciones de la Universidad, 1986, 3 vol.; P. VALERO GARCÍA, *La Universidad de Salamanca en la época de Carlos V*, Salamanca, Ediciones de la Universidad, 1988; y M. FERNÁNDEZ ÁLVAREZ, *La Universidad de Salamanca. Ocho siglos de magisterio*, Salamanca, Universidad, 1994.

14. Cf. E. VILANOVA, *Historia de la Teología cristiana*, Barcelona, Herder, 1989, Vol. 2., 604-605. Tamén: A. ESPONERA CERDÁN, *La actualidad de la Escuela de Salamanca*, en: “La Ciencia Tomista” 141 (2014) 454, 353-360.

dade económica gandeira; por ser unha encrucillada xeográfica entre as provincias xesuíticas de Castela e Toledo, así como pola herdanza da presenza da Corte nela¹⁵. Mais tamén era, dende o século XIII, unha das primeiras sés históricas dos dominicos en España.

En segundo lugar, cómpre non esquecer que, en 1587, estaba incipiente no seo da Igrexa unha acalorada controversia teolóxica: a así coñecida polémica *De auxiliis*. A cuestión a debate era clásica: Até que punto é posible conciliar a potencia infinita de Deus e a súa omnisciencia coa liberdade humana? Para os xesuítas, existía a necesidade dunha ciencia media que conciliara a potencia divina coa liberdade humana, defendendo esta liberdade fronte ao fatalismo protestante. Porén, para os dominicos, esta visión limitaba e menosprezaba o poder divino, polo que acusaron aos xesuítas de herexes levando a disputa ao Consello da Inquisición, ao Rei Filipe II e ao papa Clemente VIII.

O Pontífice impuxo, nun primeiro momento, silencio aos litigantes, porén vendo o descontento do monarca español favorable ás teses dominicas, consentiu a censura dos textos xesuítas, especialmente as obras de Lois de Molina (1536-1600), que focalizaba tódalas críticas dominicas, especialmente as de Domingos Báñez (1528-1604), debate que non rematou até 1607, cando o papa Paulo V ditaminou liberdade para ámbalas ordes de defender a súa doutrina sen que ningunha delas supuxera herexía.

Ademais de controversia dogmática, estas polémicas xeraron liortas de poder entre ámbalas ordes relixiosas, que tiveron expresión nalgunhas cidades da Península Ibérica¹⁶. Se ben existía un respecto tácito entre ámbalas ordes relixiosas baseado na amizade e na cordialidade, pouco a pouco, foise diluíndo ata rachar definitivamente. Aquela convivencia idílica comezou a desaparecer cando a polémica *De auxiliis* pasou a mans da Inquisición, do Rei e do Papa. Quen se atrevería a ofrecerse como protector –e xa non digamos fundador– dunha institución que contradecía as opinións de Filipe II ou dalgún poderoso na Corte? Co marcado carácter patriótico que adoita amosar nos seus escritos, Roa Dávila entra de cheo na polémica, escribe varios informes contra as teses de Molina, escribe o tratado *De Suprema Dei Providentia* e deixa a Compañía, ao non estar de acordo coa posición que ían adoptar os xesuítas verbo da controversia *De auxiliis*.

4. DESPRESTIXIADO PRIOR DA COLEXIATA DE CAAVEIRO

En Galicia, das doce colexiatas que había a finais da Idade Moderna, tres (Xunqueira, Sar e Caaveiro) estaban sometidas ao Padroado Real, e os seus cargos priorais

15. Cf. C. GARCÍA OVIEDO, *Valorando la importancia de la Compañía de Jesús de Segovia en clave cortesana*, en: "Librosdelacorte.es", VI (2014) 9, 23-39.

16. Cf. R. PORRES MARIJUAN, "Maniobras políticas y convulsión social en la aproximación de los jesuitas al País Vasco en el siglo XVI", en: J. MARTÍNEZ MILLÁN – H. PIZARRO LLORENTE – E. JIMÉNEZ PABLO (COORDS.); *Los jesuitas. Religión, política y educación (siglos XVI-XVIII)*, Madrid, 2012, Vol. II, 1074; A. ESPONERA CEDÁN, *Documentos en torno a la Disputa de auxiliis en tiempos del Patriarca (Valencia 1597)*, en: "Annales Valentinus" 37 (2011) 73, 13-52.

eran empregos da Coroa destinados para compensar servizos entre personaxes, habitualmente da Corte. Máis aló do común carácter colexial, os seus cabidos e coenxías, a provisión destas, as funcións de culto do seu clero e o seu sistema de financiamento, facían delas unhas “catedrais de segunda orde”¹⁷. As tres mencionadas conservaban certo carácter regular –foran de cóngos regulares agostiños–, pero a secularización da provisión de canonicatos era norma xa na etapa moderna, e os priores, ausentes polo xeral, eran os encargados á súa vez, do nomeamento de cóngos e administradores, cando non os perceptores únicos, das rendas.

En 1591, ano da morte de Frei Lois de León e de San Xoán de Ávila, Roa Dávila publicara en Madrid, na Imprenta Pedro de Madrigal, *Apologia de iuribus principalibus defendendis et moderandis iuste*, do que nos seguintes apartados faremos unha breve análise. Redactado integramente en latín, seica non foi o único volume que publicou en vida¹⁸. Determinado pola interpretación do Dereito Natural dos seus mestres de Salamanca, e pola espiritualidade difundida polos xesuítas, defende unha doutrina que afectaba á Coroa e ao Consello de Castela e que produciu a natural alarma no Nuncio da Súa Santidade. Segundo as teorías desenvolvidas por Roa Dávila, o Rei podía defender licitamente aos seus súbditos contra calquera abuso de poder, mesmo se este procedese da propia xerarquía católica.

A edición do libro ten dous efectos inmediatos e dispares. Dunha banda: a repulsa por regalista dos seus superiores, que axiña o incluírán no *Índice de Libros Prohibidos*. Doutra: unha prebenda do mesmo rei Filipe III. Recompensa os servizos prestados por Roa Dávila á Coroa outorgándolle o Priorado de Caaveiro¹⁹.

Trasladado a Galicia, lonxe de gozar dunha vida sosegada e piadosa e administrar as rendas do romántico mosteiro, viuse envolto nun escabroso asunto: unha acusación de conduta moral impropia dun oficio eclesiástico, pola que pasa meses recluído sen que as acusacións puideran seren probadas. Con todo, ao quedar en liberdade, si ben permítille lucrarse das rendas priorais de Caaveiro, mándano desterrado a Roma e prohibílle o regreso a España²⁰. Ademais deste proceso, tamén converte en patética a existencia de Roa Dávila outro preito que lle pon o propio Arcebispado de Santiago, relativo ás constitucións do Cabido de San Xoán de Caaveiro redactadas por el.

As colexiatas de padroado real foron decote focos de conflito, tanto polo sistema de designación de priores, que propiciou un permanente absentismo, como pola súa

17. B. BARREIRO MALLÓN – O. REY CASTELAO, *Catedrales de segundo orden. Las Colegiatas de Galicia en la Edad Moderna*, en: “Semata” (2003) 15, 281-315.

18. Hai novas de que en 1624 publicou un libro sobre a Inmaculada Concepción *Apologia por B. Mariae Virg. Conceptione Immaculata* e tamén no 1591 publicou *De suprema dei providentia et praedestinatione*.

19. Fai a súa profesión o sábado 16 de maio de 1592 na capela de San Miguel do pazo dos Condes de Andrade de Pontedeume. Cf. A. CEPEDA FANDIÑO, *A. c.*, 130.

20. As rendas foron administradas polo seu sobriño Pedro Guzmán de Roa e polo cóngo de Oviedo Martín Bara. Foi sucedido polo oidor de Valladolid Xoán de Torres. Cf. V. ARMESTO, *O. c.*, 80.

adscripción xurisdiccional, á marxe da autoridade eclesiástica diocesana. Caaveiro, mosteiro-colexiata sometido á Regra de Santo Agostiño, nacera e se desenvolveu, nun dos seus momentos máis importantes, ligado a un bispado mindoniense: San Rosendo, procurando un lugar e un xeito de vida retirado no que tamén se pretendía reunir e organizar aos eremitas dispersos nunha zona agreste e lonxe de núcleos de poboación. Non reunía as características das colexiatas convencionais, pois non pretendía dotar de culto a lugares de poboación que os demandasen, nin tampouco as súas prebendas se converteron en opción para os fillos de burguesías ou fidalguías locais, aínda que en Caaveiro tiveran asento as encomendas da casa de Andrade. Tampouco atoparon acubillo nel moitas fundacións de misas ligadas a sepulturas para a elite local, hospitais ou mesmo escolas. Certo é que contaba co apoio de autoridades civís e con garantías para rexerse con certa autonomía económica, se ben a autonomía xurisdiccional converteuse nunha das batallas máis duras e custosas que tivo que afrontar, sobre todo, diante do Arcebispo de Santiago como representante da xurisdicción eclesiástica ordinaria²¹.

Aínda que o enfrontamento, por mor de cuestións de xurisdicción, entre Prior de Caaveiro e Mitra compostelá, xa viña de atrás²², o desprestixio que xa tiña Roa Dávila entre a xerarquía eclesiástica fixo de acelerante incendiario. Un testemuño destas tensións aparece nunha provisión ordinaria da Audiencia de Galicia de 1592 a favor da exención de Caaveiro e en contra da capacidade de intervención xurisdiccional do Arcebispo, completada nese mesmo ano, coa protesta de Roa Dávila contra os mandados do Visitador Tomás Estroge na súa visita a diversas igrexas de padroado do mosteiro. O Prior e os cóngos de Caaveiro interpretaron as visitas de Estroge como de cortesía e non como verdadeiramente canónicas, e polo tanto vinculantes. Dende a perspectiva de Roa Dávila a exención da xurisdicción ordinaria estaba máis que fundada pola bula do papa Alexandre VI de 1493 e, para dar solvencia á súa actuación, decidira elaborar unhas constitucións que recuperasen a Regra de Santo Agostiño marcando distancias co Arcebispo.

As expresadas constitucións recordaban que, o Prior e os seis cóngos, dependían directamente do Papa a través do Nuncio; que o Prior era de presentación real e que o goberno competía ao Prior, podendo exercelo persoalmente ou a través dun tenente que, en caso de vacante, recaería no capítulo da institución ou na persoa nomeada por este. Á súa vez, os seis cóngos eran de provisión do Prior e poderían aumentar de número se así o permitía a evolución das rendas. Se ben nun principio, os cóngos aceptaron as constitucións, en 1596 o Vice Prior Rodrigo de Luaces e tres cóngos, Mateu de Córdoba, Alonso López e Agostiño Fernández, rebeláronse e apelaron contra a actuación do Prior

21. Remitimos á bibliografía sobre este tema. Ademais do xa citado cf.: X. M. VIDAL, *Acerca da orixe e fundación do Mosteiro de San Xoán de Caaveiro*, en: "Brigantium" (1985) 135; A. PORTA DE LA ENCINA, *Aportación al estudio del Monasterio de Caaveiro*, en: "Estudios Mindonienses" 2 (1986) 225-258; C. DE CASTRO ÁLVAREZ, *San Juan de Caaveiro: estado de la cuestión, fuentes, historia y problemas*, en: "Catedra" (1996), número monográfico.

22. O primeiro enfrontamento grave tivera lugar en 1567, cando o Visitador do arcebispo Francisco Blanco tentou levar a cabo a Visita e o impediron os cóngos pechando as portas do mosteiro por orde do seu Prior Lope de Mendoza, antecesor no cargo de Roa Dávila.

con acusacións sobre abusos e agravios, para así tornar ao sometemento á xurisdición arcebispal²³.

Tamén os encomendeiros, que comprometían a súa fidelidade –ben a prol do Prior, ben ao do Arcebispo– segundo conviñese, quixeron poñer proa a este asunto. O control dos Andrade sobre os priores deixara de patrimonializarse cara o ano 1523, cando a Coroa asumiu a provisión do beneficio prioral, posibilitando a modificación dos contratos forais e a cesión e administración de rendas, na procura dunha recuperación patrimonial para superar os intereses e resistencias dos sectores que favorecían os Andrade. Mais, si o mosteiro modificaba as súas estruturas de goberno, tamén o facía nun sentido centralizador a xerarquía eclesiástica diocesana, que non asumía de bo grado a desvinculación do control episcopal que defendían as ordes relixiosas.

Destas constitucións consérvase un exemplar no Arquivo da Catedral de Santiago, unha copia do orixinal que data do 13 de xaneiro de 1593. O Informe do preito do que facemos mención, atópase no Arquivo Histórico Diocesano de Santiago de Compostela. Ámbolos dous foron estudados no seu día por Antonio Cepeda Fandiño, cuxas conclusións tiveron difusión nesta mesma revista²⁴.

Ironías da historia, o inmediato progreso de Caaveiro fundamentouse nas Constitucións de Roa e non nas modificacións e condenas do Arcebispo Pedro Carrillo Acuña. Anos máis tarde, cando Xosé de Vergara toma posesión como Prior de Caaveiro, constata que, entre os cóngos de Caaveiro, apenas había referencia ás constitucións de Carrillo e todos os seus capitulares –salvo un– tiñan un exemplar das de Roa Dávila. O propio Vergara, que foi case o único prior que mellorou o estado da colexiata durante o século XVII, informouse sobre as constitucións de Roa ignorando o outro texto²⁵.

5. CENSURADO POLA INQUISICIÓN

Entre a documentación inquisitorial dos séculos XVI e XVIII que se atopa no fondo español de manuscritos existente no *Brithis Museum* de Londres, hai dous textos epistolares relativos á obra de Roa Dávila, contra o que actuou a Inquisición española nos últimos lustros do século XVI. Tratan sobre a *Apologia de iuribus* e foron estudados polo catedrático da Universidade de Salamanca Enrique Llamas Martínez²⁶.

As primeiras guías sistemáticas de libros prohibidos emitíronse a xeito de Índices pola Universidade de París en 1542. O primeiro que se usou en España, publicado polo inquisidor xeral Fernando de Valdés en 1551, era unha reimpresión do compilado pola

23. Cf. B. BARREIRO MALLÓN - O. REY CASTELAO, *A. c.*, 305.

24. Cf. A. CEPEDA FANDIÑO, *A. c.*, 128-129.

25. Cf. B. BARREIRO MALLÓN - O. REY CASTELAO, *A. c.*, 306.

26. Cf. E. LLAMAS, *Dos documentos inquisitorial sobre una obra de Juan Roa Dávila*, en el British Museum, en: "Salmanticensis" 17 (1970) 2, 425-429.

Universidade de Lovaina en 1550, cun apéndice especialmente adicado aos libros españois. Esta era unha das medidas emprendidas, na metade do século XVI, como reacción contra a ameaza da Reforma. Urxido pola aparición das primeiras manifestacións de protestantismo, o Tribunal da Inquisición redacta dous novos Índices en 1559 e 1612, que ofrecían tres categorías de condena. A primeira: as relativas á cuestión de Erasmo. Os xesuítas protestaron enerxicamente contra estas medidas. Non é que simpatizaran con Erasmo, pero tiñan a impresión de que prohibicións tan drásticas non resultaban útiles. Con todo, Erasmo, seguiu a ser un autor respectado e as súas obras eran citadas por destacados autores, tanto relixiosos como seculares. A segunda, relativa ás obras literarias, onde entre outras lecturas vedadas estaba *El Lazarillo de Tormes* e o *Cancionero General*. Unha terceira, e a máis notable, era a relativa aos títulos de carácter piadoso en lingua vernácula, onde as vítimas máis prominentes foron Xoán de Ávila, Frei Lois de Granada e Francisco de Borxa. Case todas as prohibicións viñeron polo ditame de Melchor Cano, inimigo declarado dos xesuítas, polo que os Índices de Valdés caeron coma un lóstrego sobre a Compañía²⁷.

Neste contexto, con data de 18 de febreiro de 1592, o Consello da Inquisición cursou aos diversos tribunais de España a orde de retirar da circulación libro *Apologia de iuribus* de Roa Dávila.

Esta orde tivo diferente eco segundo a dilixencia que os destinatarios lle quixeron dar. Polos documentos referidos sabemos que, o tribunal de Zaragoza a puxo en práctica sen maiores dilacións e, nos primeiros rexistros polas librarías da cidade levados a cabo na semana do 4 ao 11 de marzo de 1592, testificase a recollida de cinco exemplares da obra en cuestión, anunciando novos edictos para ler nas Misas dos días de festa²⁸. Este dato: que só en Zaragoza se recolleran cinco corpos de exemplares da obra, dá a entender a ampla difusión que acadara a *Apologia de iuribus*. E que se dispuxeran novos edictos, tamén fai supoñer que bastantes exemplares andaban xa en mans de particulares.

O outro documento é unha carta do Consello da Inquisición dirixida ao Tribunal de Toledo de data 3 de decembro de 1593, ordenando que se publicara nas parroquias da Vila de Madrid a prohibición do libro de Roa Dávila. Tampouco este dato non deixa de sorprenden: que fose en Madrid onde non se puxera moita dilixencia por executar o decreto inquisitorial. Mesmo semella un desafío ao propio tribunal. Mais cómpre ter en conta, que Roa Dávila tiña grande predicamento como teólogo e xurista. Era ben coñecido na Corte onde contaba con amigos e seguidores, ao igual que con inimigos e detractores. Os seus lectores, de seguro, estaban sabidos da disposición inquisitorial pero, se cadra, non estaban conformes co xuízo da Inquisición e, tamén se cadra, máis dun clérigo gardaba un exemplar na súa biblioteca. Esta reiteración do Consello da Inquisición danos a idea de que o rexeite á prohibición era forte e sistemático. Mesmo Roa podería ter partidarios nos

27. Cf. H. KAMEN, *La Inquisición española. Una revisión histórica*, Barcelona, Edición Crítica 199, 132-135.

28. Cf. E. LLAMAS, *A. c.*, 427.

tribunais inquisitoriais pois xa escribira outro libro sobre teoloxía, sobre a providencia divina e a predestinación, obtendo informe favorable²⁹.

A última edición do *Índice* data de 1948, aínda que non foi até 1966 cando o papa Paulo VI o suprimiu. As sospeitas contra a ortodoxia das teorías de Roa Dávila aínda duraron case dous séculos, e a última edición do *Índice* na que aparece o seu nome é a correspondente a 1790 pois xa na de 1873, non está rexistrada³⁰. Como conclúe o profesor E. Llamas: “A oposición inquisitorial á obra de Roa Dávila é un caso máis dos moitos que rexistra a historia deses anos, feita en máis dunha ocasión a base de suspicias e inimidades”³¹.

Logo da censura inquisitorial, Roa Dávila desenvolve e redacta unha importante obra. Os estudos de teoloxía fundamental veñen a completarse cos de filosofía moral e esexese bíblica. Dende esta triple perspectiva tratou sempre os problemas sociolóxicos e políticos que aborda. Conscientemente evitaba o seu tratamento estritamente xurídico. O Profesor Luciano Pereña, foi quen de clasificar en tres etapas esta abundante produción manuscrita de Roa Dávila³²: A primeira (1595-1606) dedicada a corrixir e glosar a defensa das teses que motivaron a condena da súa *Apologia de Iuribus*³³. A segunda (1608-1620), onde actualiza e redacta as súas obras morais e teolóxicas, que na maioría dos casos son opúsculos autógrafos³⁴. E a terceira (1620-1630), as obras esexéticas de textos bíblicos onde destaca: *Commetariorum in Sacra Biblia praeftatio generalis et in sacros libros historiales commetaria, cum explicatione sensus litteralis et simul phrasium Sacrae Scripturae, et spiritualis sensus oportuni*, unha esexese sobre o libro do profeta Oseas que queda inconcluso, probablemente por acontecer a morte do autor.

6. A SÚA FILOSOFÍA DO ESTADO

Roa Dávila é, ante todo, un teólogo. Porén, polo seu carácter polémico viuse obrigado a enfrontarse coa realidade política e social, dedicando un estudo específico á

29. J. DE ROA DÁVILA, *De suprema dei providentia et praedestinatione. Libri tres*, Madriti, apud Petrum Madrigal, anno, MDXCI.

30. Cf. *Índice último de los Libros prohibidos y mandados expurgar para todos los Reinos y Señoríos del católico Rey de las Españas, el Señor Don Carlos IV*, Madrid, Imprenta de Don Antonio Sancha, 1790, 232-233; *Índice de los Libros Prohibidos por el Santo por el Santo Oficio de la Inquisición Española*, Madrid, Imprenta de Don Antonio Pérez Dubruli, 1873.

31. Cf. E. LLAMAS, *A. c.*, 4.

32. Cf. L. PEREÑA, “Roa Dávila, Juan”, *A.c.*, 2096.

33. *De potestate Ecclesiae; Vera resolutio licitae vel illicitae defensionis in causa vel pretextu violentiae ecclesiasticorum; Apologia brevis pro defensione libri mei titulo Doctoris Ioannis Roa Davila De iuribus principalis; De ecclesia Christi et de Potestate ecclesiastica et laica*. Tódolos manuscritos consérvanse na Biblioteca Vaticana.

34. Trátase de opúsculos de temática moral e filosófica: *Tractatus de symonia; De iustitia et satatu principum; Tractatus de statibus; Tractatus de sacramentis; De cambiis et contractibus nummulariis; De summa casum conscientiae; Ad Aristotelis philosophicae notationes; Resolutio vera et catholica causalitate divina; Tractatus de explicatione divinorum praecipuorum dogmatum fidei et theologiae; Tabula quinque de annis mundi; Tractatus de Immaculata Conceptione Beata Mariae Virginis*.

filosofía política, sendo o primeiro autor que abordou o problema do control democrático do poder do Estado.

A súa xa citada obra *Apologia de iuribus principalibus* acada unha máxima importancia, tanto polo seu contido xurídico como polo contexto histórico onde se escribe. Redactada en sete tratados e dedicada a Filipe III, o único exemplar existente coñecido consérvase na Real Biblioteca do Mosteiro do Escorial³⁵. En 1970 o catedrático da Universidade Pontificia de Salamanca, Luciano Pereña Vicente, elaborou unha edición crítica bilingüe³⁶.

A súa primeira parte (*De iusto iure principium contra vim ecclesiasticorum si quando accidat*), ocasionou graves problemas a Roa. Aínda que a súa intención non era a de aconsellar a intromisión dos gobernantes na xurisdición eclesiástica, nin a intervención directa nos seus tribunais contra a lexítima liberdade da Igrexa, como xa indicamos, as críticas recibidas provocaron a súa censura.

No último tratado (*De regnorum iustitia*)³⁷, o autor parte de que é o consentimento do pobo o que lle outorga o poder da soberanía. Os reis e os gobernantes son constituídos polo pobo movido pola inspiración divina. E é precisamente a liberdade do home e a concesión divina, onde Roa sustenta o fundamenta porqué os pobos poden elixir aos seus propios reis e gobernantes. Considera que iso é o conforme ao Dereito Natural, pois os individuos non sempre se axustan ao ditame da recta razón, a non ser que os dirixa un líder respectado pola comunidade e ben dotado pola natureza. É así, cómo seremos quen de diferenciar ao gobernante xusto da xente vulgar, na que o máis frecuente é atopar cobiza e ignorancia³⁸.

Aínda que a día de hoxe aceptamos a democracia representativa como o mellor xeito de goberno, (cómpre aceptar que unha democracia directa só sería posible en comunidades moi pequenas), iso non exclúe que teña defectos: corrupción, enriquecemento ilícito dos gobernantes, tráfico de influencias, desinterese dos cidadáns pola cuestión pública... que xustifican a creación de mecanismos eficaces de control. Igualmente, segue a ser actual a polémica entre os partidarios dunha democracia populista (participación libre e igual de todos) e os que avogan por unha democracia elitista (só os mellores e máis preparados). En calquera caso, ámbalas dúas conflúen en admitir que a orixe do poder deriva da comunidade.

Estas ideas non son novedosas pois, como no caso de Roa Dávila, estaban xa presentes na obra de filósofos do século XVI. De feito, non é difícil atopar moitas simi-

35. Cf. N. BELLOSO MARTÍN, *A. c.*, 691, nota 7.

36. L. PEREÑA – J.M. PÉREZ PRENDES Y VIDAL AMIL *De regnorum iustitia o el control democrático*, Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, =Corpus Hispanorum de Pace, Vol. VII, 1970.

37. Velaquí o índice de temas tratados. Na primeira parte: A vontade popular; Cambio de réxime político; A doazón do papa; A defensa do Dereito Natural; As prescricións lexítimas da Guerra Xusta. Na segunda parte: Dereito tributario do sobarano; Condicións de xustiza nos tributos; Circulación e emisión do diñeiro; Dereitos e poderes dos cidadáns; Novo sistema de impostos. Na terceira parte: remuneración dos funcionarios públicos; Qué soldos son moderados; A concesión de honores.

38. X. ROA DÁVILA, *De regnorum iustitia*, 8. Citado en: N. BELLOSO, *A. c.*, 692.

litudes das teses de Roa na obra do tamén xesuíta Francisco Suárez (1548-1617). Ámbolos dous contemporaneamente estudan en Salamanca cos mesmos mestres. Suárez publica as súas *Disputationes Metaphysicae* en 1597 onde aborda, con semellantes argumentos que Roa, os temas relativos ao suxeito da autoridade, o xeito de goberno e as limitacións do poder. A diferenza do noso autor, a influencia de Suárez deixouse sentir até mediados do século XVIII, mesmo en autores como Descartes³⁹. Coidamos que sería un verdadeiro filón, investigar as concordancias, relacións e influencias recíprocas destes dous teólogos.

Seguindo o citado estudo de Nuria Belloso Martín, investigadora da Facultade de Dereito da Universidade de Burgos, expoñemos as premisas de Roa para acadar unha democracia xusta:

“1º. O poder político deriva da comunidade (de tódolos cidadáns e non dunha pequena elite de poder que é a que o entrega a uns representantes –os gobernantes–; 2º) As funcións da democracia son as encamiñadas a facer realidade o ben común de toda a sociedade (e non só a tratar de beneficiar a determinados sectores da mesma); 3º) A transformación do xeito de goberno queda condicionada a que os gobernantes cumpran axeitadamente co seu cometido. Se os cidadáns consideran que non se está actuando a prol da consecución do ben común, son libres tanto para trocar ao seu goberno e aos seus gobernantes, como para controlar de qué xeito se está a desenvolver o exercicio dos seus cometidos; 4º) A resistencia ao goberno tiránico ou arbitrario, mediante a revolución, resulta un tanto máis problemática nos sistemas políticos-liberais-democraticos, onde poidan exercer libremente e están garantidos xuridicamente os dereitos relativos á posibilidade de utilizar instrumentos para acadar un cambio na lexislación ou na política governativa (liberdade de expresión, medios de comunicación libres, reivindicacións e programas dos partidos políticos e, como definitivo, as furnas) sen ter que recorrer á desobediencia civil”⁴⁰.

Respecto da orixe do poder político, Roa Dávila asume os trazos doutros característicos autores do Século de Ouro español que, co tempo, serán adoptados mesmo por teorías democráticas modernas. Roa, baseándose na doutrina tomista e no dereito natural, entende que o poder ten a súa orixe en Deus que o entrega á comunidade política ao crear a natureza social do ser humano. Considera que o consentimento xeral constitúe o cerne da xustiza dun réxime político. Un goberno será válido xuridicamente, cando estea libremente consentido polo pobo: “Consensus reipublicae est praecipuum fundamentum et omnino validum possessionis iustae regnorum et terrarum”⁴¹. Para Roa, neste consentimento popular –que ten as características dun pacto– é onde radica a lexitimidade do

39. Cf. G. FRAILE, *Historia de la Filosofía. Madrid, BAC, 1991, Vol. III: Del Humanismo a la Ilustración (siglos XV – XVIII)*, 464-469.

40. N. BELLOSO MARTÍN, *A. c.*, 693-694.

41. X. ROA DÁVILA, *De regnorum...*, *O. c.*, 21. Citado en: N. BELLOSO, *A. c.*, 695.

poder que teñen os gobernantes. O gobernante é un delegado da comunidade que o inviste da autoridade de xurisdición para acadar o ben común. Trátase, xa que logo, dunha especie de contrato entre a comunidade e os gobernantes ao servizo do benestar xeral⁴².

Outra cuestión, é a relativa á xusta e axeitada recompensa que merecen os colaboradores do goberno, o que conduce, á tamén moi debatida e actual cuestión de se os políticos han de ser tales por vocación, ou polos beneficios que poidan acadar ao longo da súa carreira. Roa fai unha advertencia ao respecto:

“Os nobres non poden arrogarse o mesmo dereito en virtude da delegación que teñen do soberano, polo feito que os cidadáns e o pobo son libres por natureza e non se entregaron aos gobernantes para a súa propia destrución, senón para o seu goberno e propia defensa. Así que a non seren por estas causas, o soberano non ten dereito a esixir impostos nin a delegar ese poder, seguíndose, en consecuencia, que actuaría inxusta e tiranicamente, si se esixe mais do conveniente, pois sen poder para elo se apropiaría de algo que pertence a outros”⁴³.

Sinala Roa Dávila, que o sistema de tributos debe facerse distribuíndo a suma global do que se necesite para sufragar os gastos da comunidade, entre os cidadáns do reino e do Estado en cotas a pagar anualmente (tal e como funciona hoxe o actual sistema impositivo). Farase a distribución en función da capacidade económica de cada un, e tendo coidado de que non se grave aos nobres igual que aos simples⁴⁴.

Unhas últimas consideracións dedicállelas ás cuestións da sucesión da Xefatura do Estado e da resistencia ao poder político inxusto. Verbo da primeira sostén, que si o pobo tivo liberdade para fundar un réxime, tamén a ten para transformalo. E respecto da segunda: “se presentan motivos xustificados, para gloria de Deus, o interese do pobo e a evitación de males maiores, estaría permitido mudar de réxime unha vez constituído”⁴⁵.

7. DEFENSOR DA TRADICIÓN XACOBEA

No seu desterro en Roma, Roa Dávila tamén redacta o manuscrito: *De personali praedicatione beati Iacobi Apostoli in Hispania et quibusdam memorialibus ipsius*. Unhas reflexións verbo da estadía e predicación do apóstolo Santiago a Galicia que non chegou a imprimirse en vida do autor.

Dúas son as investigacións de referencia obrigada para esta fasquía da obra do Prior de Caaveiro. As dúas desenvolvidas polos profesores Klaus Reinhardt e Horacio

42. *Ibid.*

43. *Ibid.*, 697.

44. *Ibid.*, 698. (De Regnorum iustitia, 84).

45. *Ibid.*, 700. Tamén: TOMÉ DE AQUINO, *Summa Theologica*, II-II, 42, 2: “Praeterea, laudantur qui multitudinem a potestate tyrannica liberant”.

Santiago Otero⁴⁶. A primeira: As actas do Congreso Internacional sobre o Camiño de Santiago, a hospitalidade monástica e as peregrinacións a Compostela, celebrado en xullo de 1989 na Real Colexiata de San Isidoro de León, onde presentaron un relatorio cualificando o manuscrito coma un dos puntais da gran polémica xacobeá do século XVI⁴⁷. A segunda, de 1996, a publicación do orixinal inédito con notas e comentarios, e xa anteriormente citado.

Polo ano 1592 o papa Clemente VIII creara unha comisión para revisar o *Breviario Romano*. O presidente da mesma era o cardeal César Baronio (1538-1607), o que sempre admitira a predicación en España do apóstolo Santiago. Mais, logo de ler un libro da autoría de Pedro García Loaysa y Girón (1534-1599), cóengo toledano e preceptor do príncipe, futuro rei, Filipe III, mudou de criterio e decidiu suprimir do Breviario calquera referencia á evanxelización de España por parte do apóstolo Santiago. Dende aquela, defender a visita e a predicación do apóstolo Santiago a España converteuse na tarefa principal dos historiadores nacionais. Logo das protestas presentadas polo propio rei Filipe III a través do embaixador da Santa Sé, o novo Breviario enmascarou a cuestión nunha calculada ambigüidade.

No curso daquela polémica rexurde a personalidade do noso ex xesuíta que, aínda desterrado, tivo folgos para converterse nunha das máis apaixonadas voces entre as que defendían a tradición xacobeá.

Deste tratado hai noticia de tres versións. A primeira, contida no atado 1349 da Biblioteca Nacional de Madrid, onde se atopa o manuscrito de Roa Dávila titulado: *De praecipio decore Hispaniae, adventu, praedicatione et patrocinio Iacobi Zebedaei Apostoli et aliorum sanctorum et insignium splendore*⁴⁸. A segunda, dedicada ao Cabido catedral compostelán e o seu Arcebispo Maximiliano de Austria (1555-1614), consérvase na Biblioteca Apostólica Vaticana⁴⁹. A esta segunda redacción segue, no mesmo manuscrito, o título do que habería de ser a terceira redacción do tratado: *Apologia pro defensione veritatis adventus in Hispaniam et praedicationis personalis sancti Jacobi apostoli, Zebedaei Maioris, in ipsa*, seguido dunha carta de presentación destinada ao rei Filipe III, pero falta o tratado propiamente dito que, segundo algúns autores, semella que non chegou a escribirse⁵⁰.

Os argumentos de Roa Dávila na defensa da tradición xacobeá son de esencia puramente teolóxica. Segundo o noso autor, a gran riqueza de España era a espiritual, e as

46. Este último xa publicara sobre o tema *La predicación del apóstol Santiago en España según Juan Roa Dávila*, en: "Revista Española de Teología" 29 (1969) 505-507.

47. Cf. "Juan Roa Dávila 1552-ca. - 1630, y las controversias sobre la venida y predicación de Santiago a España", en: H. SANTIAGO-OTERO (COORD.), *El Camino de Santiago. La hospitalidad monástica y las peregrinaciones*, 1992

48. Cf. V. ARMESTO, *O. c.*, 80, nota 64.

49. É o texto contido no *Manuscrito rexinense latino*, número 472 da Biblioteca Vaticana. Códice en papel e pastas de pergamino de 122 folios numerados.

50. Cf. K. REINHARDT – H. SANTIAGO-OTERO, *Estancia y predicación de Santiago Apóstol...*, *O. c.*, 35.

súas maiores glorias os seus santos, de entre todos, en primeiro plano destacaba o apóstolo Santiago. Aínda que, a priori, semellase imposible, Roa descubre na Sagrada Escritura novos datos para revalorizar os méritos do Santo Apóstolo. Engade dous novos capítulos á vida de Santiago, un referido ao traslado do seu corpo a Compostela⁵¹ e outro, relativo á veneración xacobeá, onde aparecen tamén os santos defensores dos peregrinos, como Domingos de Guzmán e Xoán de Ortega⁵². Mesmo chega a descubrir, no Libro do profeta Abdías, signos premonitorios de que non só a conversión de España ao cristianismo, senón tamén a evanxelización do Novo Mundo serían obra do Apóstolo Santiago⁵³.

En certos pasaxes a obra xacobeá de Roa Dávila revela a influencia de Frei Lois de León. Ao ilustrar a imaxe de Santiago mediante figuras e profecías bíblicas, o ex xesuíta copia a técnica empregada polo agostiño en *Los nombres de Cristo*. Seguindo tamén a outro dos mestres salmantinos, o xesuíta e biógrafo de Santa Tareixa de Ávila, Francisco de Ribera (1537-1591), fai unha curiosa relación entre Santiago e a pedra preciosa calcedonia. A relación establécese por mor do capítulo 21 do libro da Apocalipse⁵⁴: Mentres un anxo revela a Xerusalén celeste, San Xoán advirte que os seus fundamentos os constitúen doce pedras preciosas, símbolos dos doce apóstolos. E, tendo en conta que Santiago ocupa o número tres na xerarquía apostólica, ao Zebedeo corres-póndelle a calcedonia, pedra pálida e opaca por fora, pero que por dentro ten o brillo do ouro. De todo isto, Roa Dávila saca as seguintes conclusións: o apóstolo Santiago que chegou a España de xeito humilde e tivo escaso éxito na súa labor evanxélica, só ao morrer revela o alcance da súa explosiva forza interior. O Santiago xinete celeste, vin-culado coa calcedonia, guía a unha multitude de fieis, tanto en Europa como nas Indias.

Outro argumento, recorrendo ao maxisterio do Concilio de Trento, é o valor da tradición na súa dobre vertente de dogmas e feitos históricos. Deste xeito, a fe na primacía da sé romana presupón o feito histórico da morte de San Pedro en Roma. Para canonizar a un santo –considera Roa– chega coa veneración constante dunha ou de varias provincias eclesiásticas, máxime se esa veneración é confirmada por milagres. Por que non se pode deducir da fe constante na estadía de Santiago en España a historicidade deste feito? Existe, nas igrexas españolas, unha tradición firme e constante verbo da vida persoal e da predicación de Santiago en España. Desta fe constante -conclúe Roa Davila- pódese deducir a autenticidade histórica da tradición xacobeá⁵⁵.

Certamente, dende un punto de vista moderno, esta argumentación semella, cando menos, problemática. Para Roa non existía separación entre fe e crítica histórica, pero

51. Caput septimum: De traslatione sacri corporis ab Hierolyma in Compostellam Galliciae. *Ibid.*, 49.

52. “Duum sanctorum, sanctii Dominici Calciatensis et sancti Joannis de Ortega praeclaram, quorum sancti diez in ministerium apostoli et adiutorium peregrinorum insumpto sunt”. *Ibid.*, 50-51.

53. Caput quartum: De declaratione prophetiae Abdiae de eodem Indos per Jacobi filios convertendos prophetatum est per Abdiam. *Ibid.*, 44.

54. Caput Tertium: De declaratione loci Apocalypsis de figura excellentiae sancti Iacobi. *Ibid.*, 42.

55. Cf. V. ARMESTO, O. c., 80-82.

cómpre recoñecerlle certo grao de veracidade, pois unha tradición, tal como é a da estadia e predicación de Santiago en España, semella ter vitalidade e razón aínda que non se poidan comprobar con exactitude os seus fundamentos históricos⁵⁶.

8. CONCLUSIÓN

Se en 1972 Luciano Pereña, ao redactar a voz “Roa Dávila” no *Diccionario de Historia Eclesiástica de España*, laiábase de que sobre ese autor tíñase escrito moi pouco, o certo é que a día de hoxe hai xa material dabondo como para suxestionar novas liñas de investigación.

Por iso, rematamos esta rexesta bio–bibliográfica de Xoán Roa Dávila reiterando o exposto na introdución: cómpre difundir entre un público, non necesariamente erudito, algunha mostra da súa produción. Cómpre recuperar autores, teorías e doutrinas que, estando esquecidas por causas alleas, cobran un especial auxe na actualidade.

No caso de Roa seguen a ser actuais, dunha banda, as achegas de filosofía política, pois a actitude dos gobernantes, os partidos políticos e sindicatos, debe procurar o amparo dunha filosofía política xusta. Neste senso, parécenos que o sobresaínte influxo da Escola de Salamanca de teólogos e xuristas ha der tamén punto obrigado de estudo.

Doutra, a cuestión xacobeá, se ben é certo que algunhas das súas afirmacións patrióticas e inxenuas xustificanse pola mentalidade do tempo e pola condición de exiliado do autor, porén, Roa subliña o aspecto europeo do camiño de Santiago e a misión transcontinental do culto a Santiago, distinguíndose tamén de tratados anteriores sobre o tema por propor unha argumentación máis teolóxica que histórica.

56. Cf. K. REINHARDT - H. SANTIAGO-OTERO, *Estancia e predicación de Santiago Apóstol...*, O. c., 26.